

Денисюк Василь Іванович –
кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри
археології, давньої і
середньовічної історії України
СНУ ім. Лесі Українки, член
Національної спілки краєзнавців
України

Розвиток готельної інфраструктури в Луцьку в 1914–1920 рр.

У 1914 р. розпочалася Велика або, як її ще називають, Перша світова війна. Луцьк, розміщуючись відносно недалеко від фронтових подій, відразу був захоплений виром боротьби. Ще не пройшовши період Світової війни, місто вступило в період громадянської у 1917 р. Воно неодноразово переходило з-під контролю однієї політичної сили до іншої. І тільки в 1920 р. польська влада закріпила за собою місто остаточно. У цей час Луцьк постійно був прифронтовим містом. Війська досить часто квартирувалися недалеко або у ньому, а офіцери (іноді навіть генералітет) винаймали квартири чи готельні номери. Частина людей змушена була залишати свої домівки назавжди, інша частина відбували у тимчасову поїздку. Частина з них, перебуваючи у Луцьку, вони розміщувалася у готелях. Усі ці чинники були визначальними для розвитку готельного бізнесу в Луцьку в 1914–1920 рр.

Перед війною інфраструктура Луцька дещо покращилася. Станом на лютий 1914 р. у місті було зареєстровано шість торгових домів: Луцьке електротехнічне товариство, товариства «Литвак і ко», «Вайншток і ко», «Брати Кагани і ко», «Айнзберг, Вайнзберг і ко», «К. А. Бася Грінберг» [3, арк. 81–84]. Рух залізничного транспорту був чітко впорядкований. Тогочасний розклад руху потягів через станцію Луцьк дає підстави говорити

про існуючу тоді можливість мобільного доступу лучан до усіх важливих адміністративних центрів імперії: Києва, Санкт-Петербурга, Москви, Варшави. Швидкість сполучення практично не поступалася сучасним [4, арк. 10]. Без сумніву, це було сприятливим фактором для налагодження торгівлі та приїзду гостей до Луцька.

Крім того, у місті перед війною було 2 пивних заводи, 1 завод по виготовленню солоду, 1 чавунно-ливарний завод, 11 бакалійних магазинів, 6 бібліотек, 5 булочних та кондитерських, 1 склад білизни, 4 винні, 4 винно-гастрономічні магазини, 4 магазини суконь, 12 м'ясних магазинів, 4 мануфактури, 5 пральних, 4 майстерні сільськогосподарських машин, 1 майстерня по каменю та скульптурах, 1 – по черепиці, 2 столових, 1 театр, 4 типографії, 3 корчми, 15 галантерей. Тоді працювало 5 майстрів по фотографії, 9 кравців, 2 перукарі, 2 гравери, 2 майстри по виготовленню іграшок, 3 – меблів, 5 – взуття, 3 – головних уборів, 5 ювелірів, 14 книжкових продавців, 2 продавці виробів зі шкіри, 3 – музичних інструментів, 8 – посуду, 6 кредитно-банківських установ та організацій [1, 93–96].

Під час війни у Луцьку продовжували функціонувати електростанція (побудована незадовго перед тим), міські шпиталі, аптеки, лазні. У перші роки війни було виставлено телефонну мережу, побудовано артезіанські колодязі та встановлено водонапірні насоси при них. В листопаді 1918 р. після чотирьох років війни вулиці в центрі міста і навіть на деяких околицях залишалися вимощеними. Більше того, подекуди навіть під час війни виділялися кошти для того, щоб збільшити кількість таких доріг [7, арк. 73–74].

Розвиток окремих елементів інфраструктури у Луцьку перетворив його на відносно привабливе місце для тилових відряджень офіцерів. Під час таких відряджень офіцери мали змогу привести свій зовнішній вигляд до прийнятих норм [5, арк. 601–603], відпочити в готельних номерах та ресторанах. Крім того, за деякими даними, станом на кінець листопада – початок грудня 1917 р. в Луцьку знаходилося більше 5 тис. біженців [2, 55].

Біженці представляли собою переважно незаможну частину соціуму, проте і серед них, очевидно, були такі, що могли дозволити собі та своїм сім'ям винаймати номер у готелі.

Станом на 1911 р. тут діяло 16 готелів: «Бель-В'ю», «Брістоль», «Вікторія», «Волинський», «Гранд-готель», «Європейський», «Комерційний», «Метрополь», «Надія», «Ново-волинський», «Одеський», «Петербурзький», «Росія», «Французький», «Центральний», «Швейцарія» [1, 798]. У військовий час в місті діяла теж досить велика для повітового центру кількість готелів. Зокрема, в липні 1916 р., коли російські війська тільки відбили Луцьк в австро-угорських військ, тут вже працювали 11 готелів: «Вікторія», «Брістоль», «Версаль», «Пасаж», «Надія», «Комерційний», «Росія», «Одеський», «Французький», «Європейський», «Бель-В'ю». Кожен з них, за винятком останнього, мав по 8-12 номерів.

«Бель-В'ю» був справжнім велетнем серед луцьких готелів того часу. Він мав 32 номери [6, арк. 4–14] (в 1919 р. кількість номерів зменшилася до 21 [9, арк. 152–153]). Найдорожчим з усіх був готель «Європейський». У 1916 р. середня вартість оренди одного номера на добу становила 2,90 руб. За мірками Луцька дорогими вважалися також «Вікторія», «Брістоль» та «Пасаж» (середня вартість номера за добу 2,60-2,62 руб.) (дивіться детальнішу інформацію про готелі в табл. № 1).

Розвитку готельного бізнесу сприяло розміщення у Луцьку штабу Особливої армії в другій половині 1916 – на початку 1917 рр. [6, арк. 4–14]. Щоправда, для роботи готелів війна проходила безслідно не завжди. У листопаді 1920 р., після звільнення міста від більшовиків, тільки шість з 14 готелів змогли відновити свою роботу [11, арк. 252–253]. Очевидно, більшовики ставилися до готельно-ресторанного бізнесу вкрай негативно.

Табл. 1. Готелі Луцька [6, арк. 4–14; 8, арк. 152–153; 10, арк. 34–35]

№	Назва готелю	Ціна за номер, у середньому
---	--------------	-----------------------------

		Липень 1916 р., в рублях	Грудень 1919 р. – лютий 1920 р., в марках*	Листопад 1920 р., в марках
1.	Вікторія	2,62	7, 29	-
2.	Брістоль	2,60	8,40	27,8
3.	Версаль	2,21	10	28,2
4.	Пасаж	2,60	3,20	26,7
5.	Надія	2,37	4,20	-
6.	Комерційний	1,50	4	-
7.	Росія (Російський)	2,08	5,42	-
8.	Одеський (Одеса)	1,70	3,67	-
9.	Французький	1,65	-	-
10.	Бель-В'ю	1,53	8,67	-
11.	Європейський (Європа)	2,90	9, 38	-
12.	Волинський	-	5	50
13.	Гранд-готель	-	7,5	-
14.	Старо- Ковельський	-	3	20
15.	Римські номери	-	5,75	27,5
16.	Швейцарія	-	2	-

**Марка рівнялася приблизно 0,5 руб. [10, , арк. 46]*

При бажанні, клієнти могли отримати додаткові послуги, що оцінювалися однаково в усіх готелях. Наприклад, в 1919 р. за кожне доставлене в номер ліжко платили 2,50 марки за добу, за електрику – 1,25 м.,

свічку – 3,75 м., подушку, ковдру, зміну білизни – 6,75 м., опалення – 5 м., догляд за конем – 2,50 м. [9, арк. 152–153].

Цікавими є результати аналізу назв тогочасних готелів. Зокрема, у початковий період війни переважали назви готелів місцевого або загальноросійського походження (усього чотири з 11: «Надія», «Комерційний», «Росія», «Одеський») та французького (теж чотири: «Версаль», «Пасаж», «Французький», «Бель-В'ю»). Крім того, існували два готелі з назвами англійського походження: «Брістоль» та «Вікторія». Слід відмітити, що багато з назв були популярними по усьому Південно-Західному краю. Наприклад, у Кам'янець-Подільському до війни функціонували «Гранд-готель» та «Бель-В'ю» [1, 24, 28]. На початку 1920 р. до переліку готелів добавили такі, що носили назви нейтрального або місцевого походження: «Волинський», «Гранд-готель», «Старо-Ковельський», «Швейцарія». Очевидно, це можна пояснити бажанням власників готелів отримати у клієнти якомога більшу кількість гостей міста. А в серпні 1915 – травні 1916 рр. та лютому – листопаді 1918 р. відвідувачами готелів були офіцери німецьких та австрійських військових з'єднань, які, можна із впевненістю говорити, ставилися до усього французького та англійського вороже або принаймні неприязно.

Варто відмітити окремо, що майже всі готелі Луцька знаходилися на вул. Шосовій (Шосейній) (суч. вул. Лесі Українки), що поступово перетворилася на діловий центр міста, та Домініканській (суч. Драгоманова [12, , 196]). Крім готелів, в районі Старого міста функціонували ресторани, державні установи (у тому числі Луцька міська рада), Покровський ринок. Однак, з часом ситуація дещо змінилася. Станом на лютий 1920 р. у місті функціонувало 15 готелів, вісім з них на Шосейній, «Старо-Ковельський» – на вул. Старо-Ковельський, «Римські номери» – на Дубенській, «Швейцарія» – на Красненській, «Одеса», «Комерційний» – на Домініканській. Діяли також «Гранд-гетель» та «Волинський». Готелі, що розміщувалися на окраїнах міста («Швейцарія», «Римські номери», «Старо-Ковельський»),

судячи з цін на номери, орієнтувалися на менш заможних клієнтів (див. табл. 1).

Після більшовицького урядування в серпні–листопаді 1920 р. кількість готелів значно скоротилася. Діяло тільки шість готелів: «Версаль» (2 поверхи, 14 номерів), «Пасаж» (2 поверхи, 9 номерів), «Брістоль» (1 поверх, 11 номерів), «Старо-Ковельський» (1 поверх, 4 номери), «Римський» (1 поверх, 4 номери) та «Волинь» (1 поверх, 4 номери). Перестали функціонувати «Бель-В'ю», «Гранд-готель», «Французький», «Вікторія», «Швейцарія», «Комерційний», «Надія», «Росія».

Загалом, готельний бізнес в Луцьку у військовий час мав свої переваги та ризики. Висока дохідність була пов'язана з великою кількістю офіцерських чинів, що були присутні в Луцьку під час Першої світової війни і мали можливість платити за відносно недешеві номери та додаткові послуги, що оплачувалися окремо. Ризики зумовлювали, перш за все, нестабільна військово-політична ситуація, політика «воєнного комунізму», що проводили більшовики, низький рівень дисципліни солдатів воюючих армій. У Луцьку виокремився «готельний центр» – вулиця Шосова, а на периферії міста готелі почали відкривати тільки в 1919–1920 рр.

Джерела та література

1. Весь Юго-Западный край: справочная и адресная книга по Киевской, Подольской и Волынской губерниям. – К. : Тип. Л. М. Фиша и П. Е. Вольфсона, 1913. – 1117 с.

2. Дем'янюк О. Військово-політичні аспекти розвитку Волинської губернії у 1914–1921 роках : монографія / О. Дем'янюк. – Луцьк : Твердиня, 2011. – 318 с.

3. Держархів Волинської обл. Ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк Волинської губернії, 1848–1920 рр., оп. 1, спр. 880. Оголошення про

організацію торгових товариств м. Луцьк та їх списки. Товари, 1909–1919 рр. – 113 арк.

4. Держархів Волинської обл. Ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк Волинської губернії, 1848–1920 рр., оп. 1, спр. 989. Переписка з Київським порайонним комітетом і постанови Луцької міської думи про регулювання масових перевозів вантажів по залізничній дорозі та розклад руху поїздів по залізничній станції Луцьк, 1911–1919 рр., – 18 арк.

5. Держархів Волинської обл. Ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк Волинської губернії, 1848–1920 рр., оп. 1, спр. 1298. Переписка з Волинським розпорядчим комітетом про встановлення твердих цін на продовольчі та промислові товари і списки довідкових цін по м. Луцьк, 1914–1916 рр. – 849 арк.

6. Держархів Волинської обл. Ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк Волинської губернії, 1848–1920 рр., оп. 1, спр. 1576. Переписка з Волинською казеною палатою про зарахування жителів м. Луцьк до купецького стану, про дозвіл на відкриття ресторану та готелю у м. Луцьк. Такси на проживання в готелі м. Луцьк, 1916–1917 рр. – 18 арк.

7. Держархів Волинської обл. Ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк Волинської губернії, 1848–1920 рр., оп. 1, спр. 1648. Переписка з начальником луцької повітової міліції про санітарну очистку м. Луцьк. Оголошення про організацію санітарно-очищувального транспорту та обов'язкова постанова міської думи про здійснення санітарних правил, 1917–1919 рр. – 100 арк.

8. Держархів Волинської обл. Ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк Волинської губернії, 1848–1920 рр., оп. 1, спр. 1694. Циркуляри Міністерства внутрішніх справ і переписка з Луцьким повітовим старостою про забезпечення населення продуктами та промисловими товарами. Закони Української Центральної Ради, 1918 р. – 142 арк.

9. Держархів Волинської обл. Ф. 158. Магістрат м. Луцьк, оп. 1, спр. 6. Книга протоколів засідань магістрату м. Луцьк за 1919 р. – 156 арк.

10. Держархів Волинської обл. Ф. 158. Магістрат м. Луцьк, оп. 1, спр. 9. Списки шкіл м. Луцьк, інвентарні описи, список вчителів, інформація про кількість учнів та заяви вчителів про прийом на роботу, 1919–1920 рр. – 60 арк.

11. Держархів Волинської обл. Ф. 158. Магістрат м. Луцьк, оп. 1, спр. 19. Протоколи Ради магістрату м. Луцьк за 1920 р. – 270 арк.

12. Пясецький В. Пройдімося давнім Луцьком: вибрані історико-краєзнавчі новели і нариси / Вальдемар Пясецький. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2012. – 192 с.